

Türkiye'nin en fazla
Akredite
 edilmiş programlarına sahip
Üniversitesi
54 Akredite
 Olan Program

Gelişime Açık Olan...

www.gelisim.edu.tr

www.gelisim.edu.tr

İSTANBUL
 GELİŞİM
 ÜNİVERSİTESİ

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
 UYGULAMALI BİLİMLER FAKÜLTESİ
 HAVACILIK ELEKTRİK VE ELEKTRONİĞİ BÖLÜMÜ

TEMEL ELEKTRONİK I
 HEE 105

DOÇ. DR. İNDRİT MYDERRİZİ

SUNU-8

ÖZET

- Zener Diyot
- Zener Diyot Kullanım Alanları
  - Kırpma Devresi
  - Gerilim Regülatörü
- Diyot Uygulamaları: Gerilim Çiftleyiciler ve Üçleyiciler
  - Gerilim Çiftleyiciler
  - Gerilim Üçleyiciler

1

Zener Diyot

Ters polarma gerilimi altında sabit çıkış gerilimi veren gerilim regülasyonunda kullanılan diyotlardır.

Zener diyot sembolleri ve çeşitleri

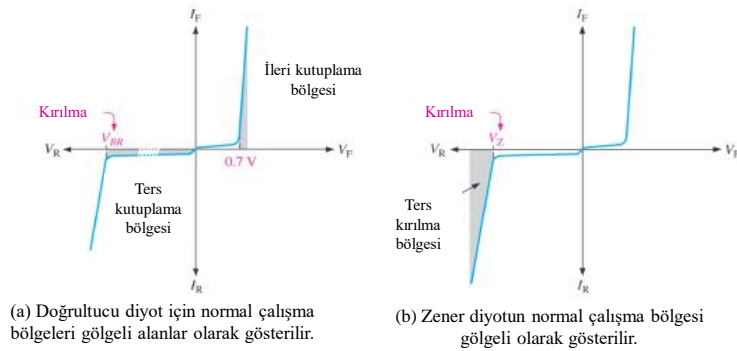
Normal diyotlara göre P ve N tipi yarıiletkenlerde katkı maddeleri oranı daha yüksektir. Zener diyota uygulanan gerilim arttıkça diyot büyük bir direnç gösterir ve mA seviyesinde akım geçirir. Bu gerilimin belirli bir değerinde aniden diyottan ters yönde akım geçmeye başlar. Bu gerilimin değerine Zener gerilimi denir. Gerilim artmaya devam edilirse akım da artar ancak Zener uçlarındaki gerilim sabit kalır. Normal bir diyot ise ters polarma altında Zener geriliminden sonra delinir.

2

Zener diyotu, giriş gerilimindeki değişikliklere rağmen kararlı bir çıkış referans gerilimi sağlamak için kullanılır.

- Regüle edilmiş güç kaynaklarında (gerilim regülatörü devresinde) referans olarak kullanılır.
- Zener diyot, gerilimin çok çeşitli ters akım değerleri için neredeyse sabit kaldığı ters kırılma bölgesinde çalışmak üzere tasarlanmıştır.

3

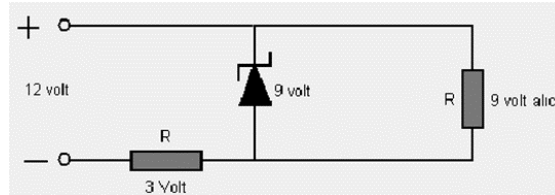
Zener Diyotun Özellikleri

- Doğru polarlamada normal bir diyot gibi çalışır.
- Ters polarlamalı hâlde belirli bir gerilimden sonra iletme geçer. Bu gerilime Zener gerilimi denir.
- Ters gerilim kalkınca Zener diyot da normal hâline döner.
- Devrelerde ters yönde çalışacak şekilde kullanılır.

Bir Zener diyot, Zener gerilimi ile anılır. Örneğin, 12 voltluk Zener dendiğinde 12 voltluk ters gerilimde çalışmaya başlayan Zener diyot demektir. Zener diyot, ters yönde çalışması sırasında oluşacak olan aşırı akımdan dolayı bozulabilir. Bu durumu önlemek için devresine daima seri bir koruyucu direnç bağlanır.

4

Zener diyotların ters polarmada iletme geçme gerilimleri farklı imal edilir. (3 volt, 4 volt, 6 volt, 7.5 volt, 9 volt, 12 volt vb.). Ters polarma gerilimi üzerinde yazan gerilime geldiğinde iletme geçer. Düz polarmada ise ters polarma gerilimi farklı bütün silisyum Zener diyotlar 0.6–0.8 voltta iletme geçer. Sağlamlık kontrolü diğer diyotlarda olduğu gibi ohmmetre ile yapılır.

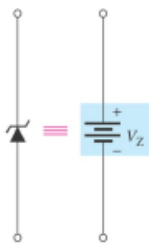

Zener diyotun devreye bağlanması

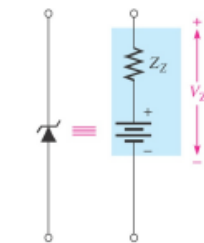
Yukarıdaki devreye 9 voltluk Zener bağlanmıştır. 12 volt gerilim uygulandığında Zener diyottan bir akım geçer. Geçen akım R direncinde 3 voltluk bir gerilim düşümü oluşturur. 12 volt besleme geriliminin 3 voltu direnç üzerinde düşerken 9 voltu zener diyot uçlarında bulunur.

5

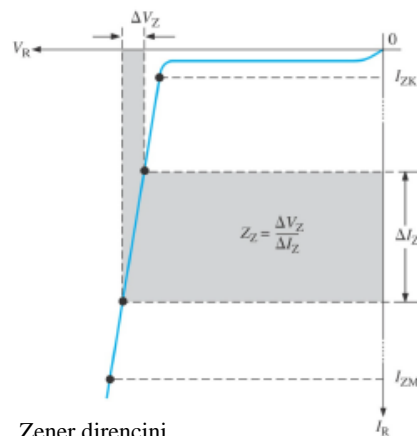
Zener Eşdeğer Modeller

İdeal Model

Parçalı Doğrusal Model
(gerçek davranışa daha yakın)

Zener direncini belirlemek için karakteristik eğri

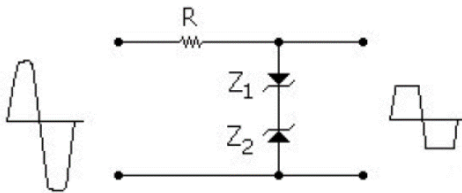
6

Zener Diyotun Kullanım Alanları

Kırpma Devresi

İki Zener diyot ters bağlandığında basit ve etkili bir kırpma devresi elde edilir.

Örnek: Devre girişine tepe değeri 10 V olan bir AC gerilim uygulansın ve kırpma işlemi için, Zener gerilimi 5 V olan iki Z_1 , Z_2 Zener diyotu kullanılsın.

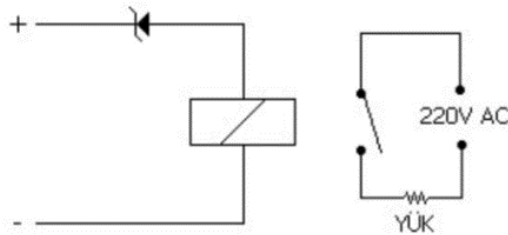
Zener diyotun kırpma devresinde kullanılması

AC gerilimin pozitif alternansı başlangıcında Z_1 Zeneri doğru polarmalı ve iletimde, Z_2 Zeneri ise ters polarmalı ve kesimde olacaktır. Giriş gerilimi +5V'a ulaştığında Z_2 'de ilettime geçer ve dolayısıyla da çıkış uçları arasında +5V oluşur. Keza, R direnci üzerindeki gerilim düşümü de 5V 'tur. AC gerilimin diğer alternansında da Z_1 ters polarmalı hale gelir ve bu defa da çıkışta tepesi kırılmış 5V 'luk negatif alternans oluşur. R direnci, devreden akacak akımın Zener diyotları bozmayacak bir değerde kalmasını sağlayacak ve 5V 'luk gerilim düşümü oluşturacak şekilde seçilmiştir.

7

Zener Diyotlu Röle Devresi

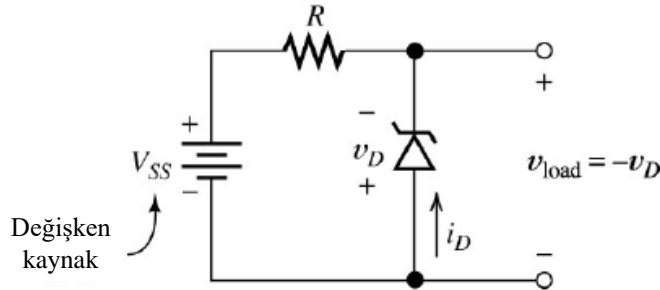
Şekilde Zener diyot, röleye seri ve ters yönde bağlanmıştır. Röle, ancak uygulanan gerilimin, Zener gerilimi ile röle üzerinde oluşacak gerilim düşümü toplamını aşmasından sonra çalışmaktadır.

Zener diyotla rölenin belirli bir gerilim değerinden sonra çalışması

8

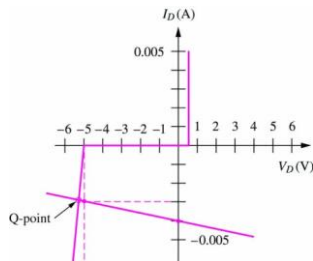
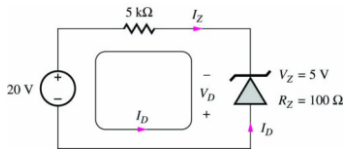
Zener Diyot Gerilim Regülatörü

- ✓ Değişken besleme geriliminden neredeyse sabit bir çıkış gerilimi sağlayan basit bir regülatör devresi.
- ✓ Gerilim regülatöründe Zener diyot, yaklaşık olarak sabit gerilim sağlayan kırılma bölgesinde çalışır.
- ✓ Gerilim regülatörü yüke sabit gerilim sağlar.

9

Örnek: Zener diyotlu devreyi inceleyip diyotun Q noktasını belirleyin.

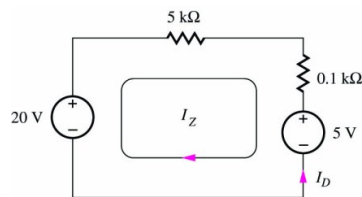

Yük doğrusunu kullanarak:

$$-20 = V_D + 5000I_D$$

Yük doğrusunu çizmek için 2 nokta seç (0V, -4 mA) ve (-5 V, -3 mA).
Bu I-V karakteristiğinin Q-noktası: (-2.9 mA, -5.2 V) ile çıkarılır.

Parçalı doğrusal model kullanarak:

$$I_Z = -I_D > 0$$

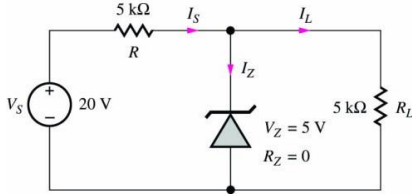
$$20 - 5100I_Z - 5 = 0$$

$$I_Z = \frac{(20-5)V}{5100\Omega} = 2.94 \text{ mA}$$

$I_Z > 0$ olduğundan ($I_D < 0$), sonuç Zener kırılma bölgesi çalışması ile tutarlıdır.

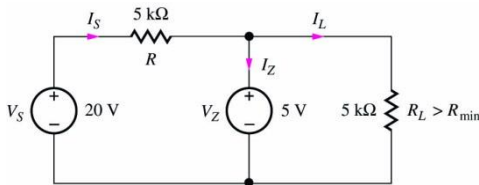
10

Örnek: Zener diyotlu devrede uygun regülasyon yapılabilmesi için yük direncin değeri ne olmalı?

$$I_S = \frac{V_S - V_Z}{R} = \frac{(20-5)V}{5k\Omega} = 3 \text{ mA}$$

$$I_L = \frac{V_Z}{R_L} = \frac{5V}{5k\Omega} = 1 \text{ mA} \quad | \quad I_Z = I_S - I_L = 2 \text{ mA}$$

Zener diyot R_L yük direnci üzerindeki gerilimi sabit tutar.
Zener için $I_Z > 0$.

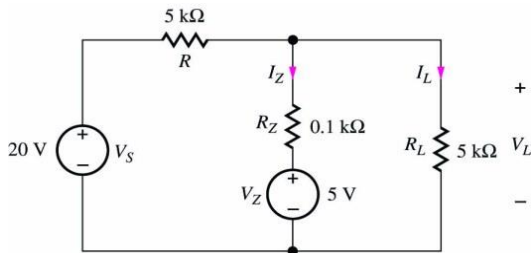
Uygun düzenleme (regülasyon) için, Zener akımı pozitif olmalıdır. Akım sıfırdan küçük olursa Zener diyot yük direncinin gerilimini kontrol edemez.

$$I_Z = \frac{V_S}{R} - V_Z \left(\frac{1}{R} + \frac{1}{R_L} \right) > 0 \quad | \quad R_L > \left(\frac{R}{\frac{V_S}{V_Z} - 1} \right) = R_{\min}$$

11

Örnek: Aşağıdaki devre için Zener diyot akımını ve çıkış gerilimini hesaplayın.

$$V_S = 20 \text{ V}, R = 5 \text{ k}\Omega, R_Z = 0.1 \text{ k}\Omega, V_Z = 5 \text{ V}$$

$$\frac{V_L - 20V}{5000\Omega} + \frac{V_L - 5V}{100\Omega} + \frac{V_L}{5000\Omega} = 0$$

$$V_L = 5.19 \text{ V}$$

$$I_Z = \frac{V_L - 5V}{100\Omega} = \frac{5.19V - 5V}{100\Omega} = 1.9 \text{ mA} > 0$$

12

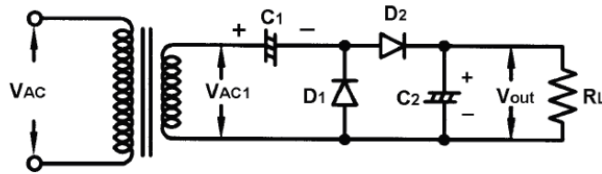
Gerilim Çiftleyiciler ve Üçleyiciler (Voltaj Dublörleri ve Triplerleri)

Gerilim katlayıcılar, değiştirilmiş bir kapasitör filtre devresi olup, giriş AC geriliminin tepe değerini katlayarak çıkışa veren devrelerdir. Gerilim katlayıcıları yüksek gerilim düşük akım gerektiren TV tüplerinde, osiloskop ve bilgisayar ekranlarında kullanılırlar.

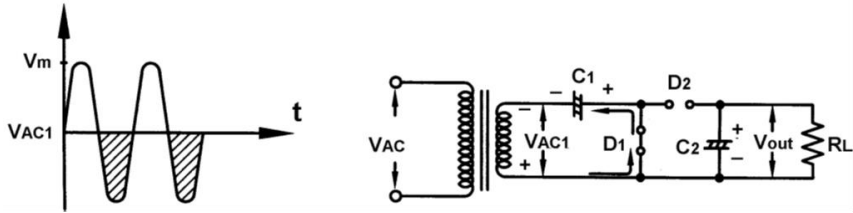
Gerilim Çiftleyiciler

Yarım dalga ve tam dalga olmak üzere iki çeşittir.

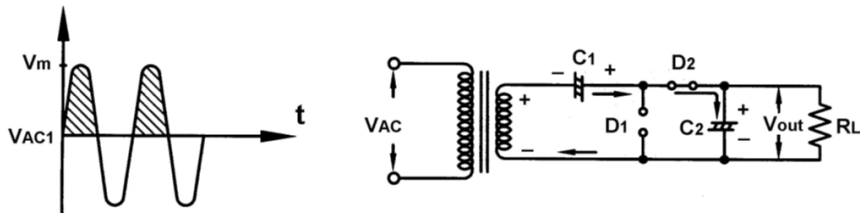
Yarım dalga gerilim çiftleyiciler: Girişteki V_{AC1} geriliminin negatif alternansında D_1 diyotu iletimde, D_2 diyotu kesimdedir. Bu durumda C_1 kondansatörü giriş AC geriliminin tepe değerine şarj olur. C_1 kondansatörünü şarj polaritesi şekilde görüldüğü gibi olacaktır. Bu durumda R_L yükünü C_2 kondansatörü besleyecektir. Dolayısıyla C_2 'nin gerilimi düşmeye başlayacaktır.

13

Negatif giriş gerilim alternansında yarım dalga gerilim çiftleyici

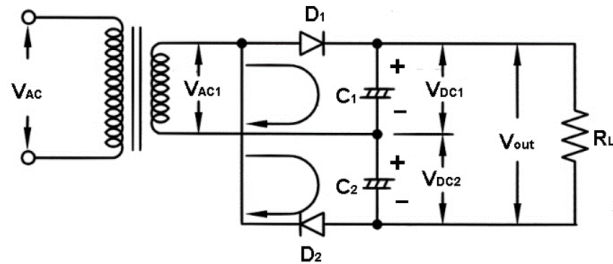
Pozitif giriş gerilim alternansında yarım dalga gerilim çiftleyici

14

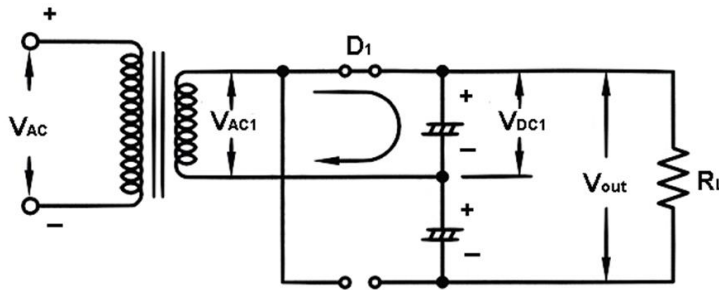
Giriş geriliminin pozitif alternansında ise D_1 diyotu kesime gidecektir. Çünkü D_1 diyotunun anoduna negatif, katoduna ise C_1 kondansatörünün pozitif ucu bağlanmıştır. Aynı zamanda V_{AC1} 'in maksimum değerine şarj olan C_1 kondansatörü ile kaynak gerilimi seri bağlanmış olacaktır. Bu sırada D_2 diyotunun anoduna bu gerilim, katoduna da yüke deşarj olan C_2 kondansatöründeki daha küçük bir gerilim uygulanacağından iletme girecektir. Böylece, C_2 kondansatörü $2*V_{AC1}$ maks gerilimine şarj olacaktır. Her iki kondansatörün de şarj edilmesinde bir direnç olmadığı için çok kısa sürede şarj olurlar. Ancak yükün direnci küçükse yani yük fazla akım çekerse kondansatörlerin deşarjı hızlı olur ki bu durumda çıkıştaki gerilimin değeri düşer.

Tam Dalga Gerilim Çiftleyiciler:
Pozitif alternansta C_1 , negatif alternansta ise C_2 kaynak geriliminin maksimum değerine şarj olur. Bu iki kondansatör birbirine seri bağlı olduğundan çıkışta kaynak geriliminin tepe değerinin iki katı gerilim elde edilir.

15

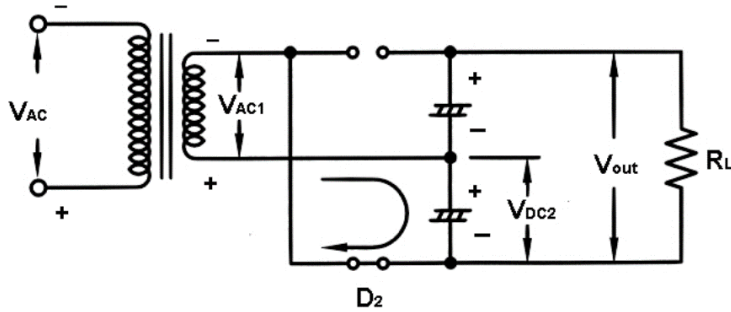
Şekilde pozitif alternans için devrenin çalışması gösterilmiştir. D_1 iletimde D_2 diyotu kesimdedir. Üstteki kondansatör V_{AC1} geriliminin tepe değerine şarj olur. Eğer çıkışta herhangi bir yük tarafından akım çekilmiyorsa kondansatör bu gerilimde kalır. Ancak yük akımı fazla olursa kondansatör gerilimi giriş tepe değerinden aşağı doğru düşer

Pozitif giriş gerilim alternansında tam dalga gerilim çiftleyici

16

Şekilde negatif gerilim alternansında tam dalga gerilim çiftleyicinin çalışması gösterilmiştir. Bu durumda D_1 ters polarlandığı için kesime girerken D_2 doğru polarlandığından ilettime girer ve alttaki kondansatörü V_{DC2} gerilimine şarj eder. Uçlarında V_{DC1} gerilimi bulunan kondansatörle alttaki kondansatör seri bağlı olduğu için çıkışta bu kondansatör uçlarındaki gerilimlerin toplamı kadar bir gerilim görülür.

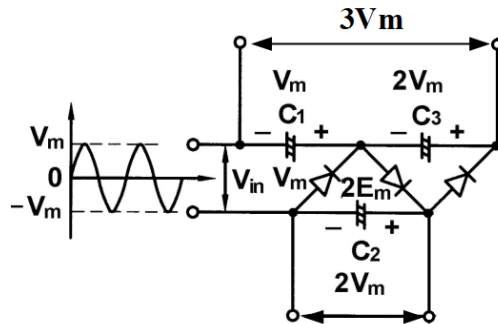

Negatif giriş gerilim alternansında tam dalga gerilim çiftleyici

17

Gerilim Üçleyiciler

Gerilim üçleyici yarım dalga gerilim çiftleyicinin genişletilmiş halidir. Giriş geriliminin negatif alternansında C_1 kondansatörünün D_1 diyotu vasıtasıyla V_m gerilimine şarj olduğunu, pozitif alternansta da diğer ikinci diyotun ilettime girerek C_2 kondansatörünü $2V_m$ gerilimine şarj etmektedir. C_2 kondansatörü $2V_m$ gerilimine şarjlı iken C_1 kondansatörü D_1 diyotu üzerinden şarj olurken, C_3 kondansatörü de D_3 diyotu üzerinden $2V_m$ gerilimine şarj olacaktır. Şekilde görüldüğü gibi sonuçta C_1 ve C_3 kondansatörü birbirini destekleyici yönde seri bağlı olduğundan $3V_m$ gerilimi elde edilmiş olacaktır.

18

Bizi Dinlediğiniz İçin Teşekkür Ederiz.

[gelisimedu](https://www.facebook.com/gelisimedu)

[igugelisim](https://www.instagram.com/igugelisim)

0212 422 70 00

www.gelisim.edu.tr